

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Soğancı'nın açılış konuşması;

Sevgili Katılımcılar,

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve tüm birimlerinin gündeminde enerji sorunları ile çözüm yolları hep birinci sırada olmuştur. Çalışma dönemlerinde tüm birimlerimizde enerji tüm yanları ile tartışılmakta, biriktirilenler üyelerin ve kamuoyunun gündemine taşınmaktadır. Elektrik Mühendisleri Odamızın bu gün başlayan bu forumu da, işte bu sözlerimizin yaşama geçirilmesinin bir örneğidir.

Şube ve Oda Başkanlarımızın kapsamlı değerlendirmesinin ardından enerji üzerine birkaç konuyu da ben vurgulamak istedim:

Dünya enerji tüketiminin 2005 - 2030 yılları arasında %50'den fazla artacağı, bu artışın sanayileşmiş ülkelerde %25 civarında olurken, -özellikle Asya, Orta ve Güney Amerika olmak üzere- gelişmekte olan ülkelerde iki kat olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Enerjinin ve elektrik enerjisinin yeterli, güvenilir, tüm toplumsal kesimler için erişilebilir bir şekilde temini ve bunun sürdürülebilir olması ülkelerin öncelikli konuları arasındadır. Bu anlamda enerjinin planlama ve yönetim boyutları önem kazanmaktadır. Özellikle, dünyada sık sık gündeme gelen enerji veya enerji hammaddeleri krizleri, ülkeleri, enerji politikalarını olası krizleri gözeterek planlamaya, kaynak kullanımında dikkatli olmaya ve ekonominin enerjiye olan bağımlılığını azaltacak önlemleri almaya yöneltmiştir. Bu çerçevede, ulusal kaynakların etkin, verimli ve rasyonel kullanımları ülkelerin enerji yönetimleri için hayati önem taşımaktadır.

Enerji üretimi halen büyük ölçüde petrol, doğalgaz, kömür gibi fosil yakıtlara dayalıdır ve bu durumun yakın gelecekte de süreceği öngörülmektedir. Özellikle petrol ve doğalgazın dünyada belirli bölgelerde yoğunlaşmış olması, bu kaynaklar açısından zengin olan bölgelerin ve buralardaki enerji kaynaklarının kontrolünü son derece önemli hale getirmektedir. ABD'nin bu yöndeki girişimlerini askeri güç kullanarak sürdürdüğü günümüzde enerji arz güvenliği, bir dış politika unsuru ve stratejik öneme sahip bir konu haline gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin Rusya Federasyonundaki enerji kaynaklarına bağımlı olması, Rusya'nın dış ilişkilerinde enerji kaynaklarının önemli bir unsur olarak kullanılması, Rusya-Ukrayna arasındaki gerilimlerin doğalgaz naklini etkilemesi, AB üyesi ülkelerin ortak enerji politikası olması yönündeki beklentilere rağmen Polonya ve Ukrayna'yı dışarıda bırakarak Rusya ile Almanya'nın deniz üzerinden doğalgaz ulaştırılmasına olanak sağlayacak anlaşma yapmış olmaları, vb konular önümüzdeki dönemlerde de enerji kaynaklarının kontrolü konusunda uluslararası çatışma ve gerginliklerin gündeme geleceğinin, enerjinin uluslararası ilişkilerin önemli bir bileşeni olacağına göstergeleridir.

Avrupa Birliğinin enerji temin politikalarında dördüncü arter olarak tanımlanan geçiş hattı da Türkiye'dir. Ülkemiz hem öz kaynakların kullanımında, hem de zengin enerji kaynaklarının, tüketimi yüksek Batı dünyasına ulaştırılmasında uluslararası geçiş yolu olma hususunda bağımsızlığını esas alan politikalar oluşturmak ve izlemek zorundadır.

Dünyada da, bir yandan hâkim güç odakları arasında zengin petrol ve doğalgaz rezervlerinin kontrolüne yönelik çatışma ve gerilimler artmakta, ABD tarafından dünyanın enerji kaynakları açısından zengin bölgelerinde askeri güç kullanımına gidilmektedir. Diğer yandan küresel ısınmaya ilişkin araştırmalar birbiri ardına yayınlanmakta, fosil yakıtların yerini alabilecek yeni enerji kaynaklarının, yeni enerji dönüşüm süreçlerinin ve enerji etkin teknolojilerin devreye sokulması yönündeki çalışmalar da ilerlemektedir. Ülkemizde de enerji sektöründe, hegemonik güçlerin politikalarına tabi olunması yerine bağımsızlığı öne koyan politikalar izlenmesi, enerji üretim ve dönüşüm süreçlerinde kökten sayılabilecek teknolojik değişim seçeneklerinin açık tutulması, bu konularda üniversiteler ve araştırma kurumları, ilgili sektörler ve yetişmiş eleman açısından hazırlıklı olunması önemlidir.

Dünya Bankası'nın, kamunun küçültülmesini amaçlayan yapısal uyarılama kredileriyle 1980'li yıllardan başlayarak gündeme getirilen neoliberal politika ve uygulamalar doğrultusunda, ülkemiz enerji sektöründeki kamu kuruluşları belirsizlik içine sokulmuş, planlama, koordinasyon, eleman, finans kaynakları vb açılardan geriletilmiş, üretime, teknik hizmetlere ve kamu hizmetlerine yönelik işlevleri yıpratılmış, buna karşılık siyasetçilerin ve firmaların müdahalelerine giderek daha açık hale getirilmiştir. Bu süreçte Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu/Kurumu'nun oluşturulması ve piyasa yasalarının yayınlanması gibi aşamalar geçirilmiş olup, günümüzde AB'ye uyum ve AB merkezli bölgesel platformlar çerçevesinde sektörde ticarileştirme uygulamaları sürdürülmektedir.

Yaklaşık yirmi yıldır sürdürülmekte olan "enerji sektöründeki özelleştirme ve liberalizasyon sürecinin enerji sektöründe ve ülke ekonomisinde doğrudan ya da dolaylı olarak yarattığı tahribat TMMOB ve bağlı odaları tarafından yıllardır dile getirilmektedir. Bugün bu tahribatın boyutları, soruşturulmaları, çeşitli dava süreçleri, Sayıştay raporu, TBMM Araştırma Komisyonu Raporu vb belgeler sonucunda göreceli olarak açıklığa kavuşmuştur.

Türkiye, yeni liberal politikalar doğrultusundaki uygulamalarla enerji sektöründe ulusal ihtiyaçlarının tam tersine gelişen bir sürecin içine sokulmuştur. Ülke ihtiyaçlarına uygun programlar geliştirilmesi yerine, enerji sektöründe her türden uygulama "özelleştirme" amacına tabi kılınmış, sektördeki kamu kurumları bu politikaların yaşama geçirilmesi amacıyla nitelikleri ve işlevleri açısından geriletmiştir.

Özel sektörün enerji alanına girmesi için öne açılan YİD, Yİ, otoproduktör anlaşmalarıyla Türkiye'nin doğal gazla olan bağımlılığı hızla arttırılmıştır. Bunun yanına, özellikle ulaşım politikaları nedeniyle var olan petrol bağımlılığı da eklendiğinde Türkiye'nin enerji kaynaklarındaki dışa bağımlılığı kontrolsüz şekilde artmıştır.

Özelleştirme uygulamalarının öne çıktığı elektrik sektöründe kamu mali kaynakları yüksek fiyatlı özel sektör anlaşmaları ile özel sektöre tahsis edilmiştir. YİD anlaşmaları ihalesiz yapılan anlaşmalardır. Ölçüsüz biçimde öne açılan doğal gaz anlaşmaları ve özel sektör elektrik santralleri al ya da öde koşulludur. Son ekonomik daralma ile birlikte zorunlu alımlar nedeniyle kamu santralleri kapasitesinin çok altında çalışmaya zorlanmıştır.

Doğal gaz alım anlaşmaları ve özel sektör elektrik anlaşmaları her yönüyle kamu kaynaklarının yağmalanması anlamına gelmiştir. Dünya Bankası ile başlayan, IMF, AB direktifleri ile devam eden "de-regülasyon" süreci, kamu kuruluşlarının içinin işlevleştirilmesi ortamı içinde sürdürülmüştür. "Yolsuzluklar" söz konusu sürecin bir uzantısıdır. Sıra "yeniden düzenleme" (re-regülasyon) sürecine geldiğinde, 2003 seçimleri sonucunda hükümet değişikliğinin de sağladığı fırsatla "yolsuzluklarla mücadele" öne çıkmış gibi gösterilmiştir. Ancak doğru olan bu aşamaları tek bir programın parçaları olarak görmek daha doğrudur. Nitekim bu hükümet döneminde de, Danıştay'ın YİD sözleşmeleriyle ilgili olarak verdiği yürütmeyi durdurma kararına uymak yerine, yargı kararına yok sayan bir yasa ile kamu zararına hükümler içeren sözleşmelerin sürdürülmesi yoluna gidilmiştir.

Özelleştirme ve liberalizasyon politikalarının ortaya çıkardığı belirsizlik, risk ve çözümsüzlükler göz önüne alındığında, enerji altyapısı gelişkin olmayan ve yatırım ihtiyacı olan ülkelerin, önemli ölçüde kendisinin belirleyici olamayacağı dış unsurlara bağımlı hale geldiği görülmektedir. Sürdürülen politikaların değiştirilmemesi durumunda, Türkiye'nin sanayileşme ve kalkınma politikalarının ulusal çıkarlara uygun biçimde çizilebilmesini güçleştiren bu durumun aşılabilmesi olanağı da bulunmamaktadır.

Evet, Küresel sermayenin açık, tek pazar hedefiyle örtüşen ve yine ulusal yürütmenin dışında "özerk" kurullarla şekillendirilen bir küresel enerji politikasına bütünleşmeye çalışan "garip" bir enerji sektörümüz var.

Oysa geçmişte ve günümüzde yaşananlardan ders çıkarmak, merkezi ve stratejik bir planlama ile geleceği kurgulamak gerekmektedir. Ülkenin enerji konusunda geleceği; günü -ve kendini- kurtarma peşinde olan siyasi karar vericilere, kendini doğası gereği- küresel sermayenin uygulayıcısı olarak gören üst kurul yöneticilerine, sadece kendi çıkarları penceresinden bakan belirli enerji kaynakları üzerine örgütlenen üretici derneklerine, OSB yöneticilerine, nükleer lobilere bırakılmayacak kadar önem arz etmektedir.

22 Temmuz'da yapılan seçimler sonucu oluşan hükümet ve yeni seçilen cumhurbaşkanı ile ülkemizde yeni bir dönem başladı. Bizim ve ülkemiz açısından sancılı ve sıkıntılı geçeceği açık olan bu dönemde enerji alanında geçtiğimiz günlerde TBMM'de okunan 60. Hükümet programına baktığımızda geçmiş dönemlerde sürdürülen politikalar açısından bir değişiklik olmayacağı görülmektedir.

Başarısızlığı ortada olan ve giderek bir enerji darboğazına ülkeyi sokacak olan enerji politikalarında ısrar edileceği en yetkili ağızlardan dile getirilmektedir.

"Enerji politikamızın temel amacı; rekabetin olduğu şeffaf bir serbest piyasa mekanizması ile, artan nüfusumuzun ve hızla gelişen ekonomimizin enerji ihtiyacının sürekli, kaliteli, güvenli ve uygun maliyetlerle temin edilmesidir." diye ifade edilen temel yaklaşımın genel geçer ifadeler dışında nasıl olacağına ilişkin net hedefler yoktur. Yine özelleştirmeler ve yine nükleer santral. Ve arada "Talep açısından bakıldığında ise, enerji yoğunluğunun azaltılmasını, verimliliğin artırılmasını, kayıp-kaçağın makul düzeylere düşürülmesini, israfın önlenmesini, düzenlenmiş piyasa uygulamalarının yaygınlaştırılmasını ve bilinçli bir tüketici kültürü oluşturulmasını önemsemekteyiz." gibi "olabilirse iyi olur" ifadeler.

Son günlerde basınımızda, özellikle elektrik enerjisinin özelleştirilmesine yönelik çabaların beyhude olduğuna ilişkin çokça haberler okuduk.

Mantiği gereği kar peşinde koşması doğal olan özel sektörden alınan elektriğin kilovat saatinin 11 Sente çıkmasına üst düzey bir enerji bürokratinin cevabı çaresizliğin ifadesi. "pahalı-mahalı, ne yapalım alacağız. Çünkü elektrik yok."

Benzer bir olayda aynı günlerde otoprodüktörlerden elektrik satın alınması ihalesinde yaşanmıştı. Kamu "pahalı-mahalı" almaya razı idi ama özel sektör elektrik satmamıştı.

Bir başka haber medyamızda enerji sorunun çözüldüğü sürekli ilan edilen Enerji Bakanının Antalya doğalgaz santral ile ilgili: "Bakan pes etti, doğalgaz santralına geri dönüyor."

En çarpıcı örnek Afşin-Elbistan C ve D santrallerinin yapımı, işletilmesi ve bölgede kömür üretim hakkını içeren ihalenin bir teşekkür yazısı ile sonuçlanması. Riskler en aza indirilmiş, 15 yıl alım garantisi verilmiştir ama ihaleye teklif veren bile olmamış.

Kısaca toparlanabilen bu haberler neyi gösteriyor. Enerji işinin kamu tekelinde olmasını ve bir plan programa bağlı olunmasını.

TMMOB ve Odalar enerjinin her boyutu ile ilgilenmekte, her türlü etkinlikle sorunları ortaya koymaya çare üretmeye çalışmaktadırlar. Birlik ortamı olarak tüm söylediklerimizi elektrik enerjisi özelinde toparlarsak; Ülkemiz Elektrik Enerjisi Politikası, Kamusal çıkarları gözetilen bir planlama anlayışı ile Türkiye'nin henüz kullanılmayan 150 milyar hidrolik, 80 milyar linyit, 60 milyar rüzgâr, 4 milyar kilovat saat jeotermal esaslı elektrik enerjisi üretim kapasitesinin değerlendirilmesini öngören bir planlama ve yatırım anlayışıyla, enerji yoğunluğunu 0,38'lerden 0,25'lere düşürülmesini hedefleyen verimlilik ve tasarruf uygulamalarıyla, elektrik üretimi içinde doğalgazın payının kademeli olarak önce %30'lara, sonra %25'lere düşürmek, planlanabilir, kurgulanabilir ve gerçekleştirilebilir.

Ne yapılmalı?

IMF, DB gibi küresel sermaye kurumları ötelenerek; kamunun sanayi, ekonomi, ulaşım, tarım, çevre, dışişleri birimleri ile üniversitelerin ilgili birimleri, elbette ki TMMOB başta olmak üzere ilgili kuruluşlar bir araya gelerek, her bakımdan ülkeye özgün, ülke koşullarını gören bir noktadan merkezi ve stratejik bir planlamaya gidilmelidir. Bu planlama enerjinin üretim sürecinden dağıtım sürecine kadar süreklilik ve bütünlük göstermeli ve kamu eliyle doğal tekel yapısı içinde değerlendirilmelidir. Ve yine bu plan ve program gelecek dönemleri de bağlamalıdır.

TMMOB olarak biz bunları söylüyoruz. Diliyorum bu etkinlikte bu söylediklerimiz üzerine de yorumlar yapar.

Elektrik Mühendisleri Odamızın ülke çapında tüm birimlerinde örgütlediği enerji forumlarından biri olan Marmara Bölgesi Enerji forumunda da "enerjine sahip çık, geleceğini karartma " temel sloganının içini dolduracağını biliyorum.

Hepinize saygılar sunuyor, foruma başarılar diliyorum.